

ÕIGUSKANTSLER

Rein Lang
Justiitsminister
info@just.ee

Teie nr
Õiguskantsler 19.01.2011 Nr 6-1/091076/1100273

Märgukiri

tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 86 põhiseaduspärasus

Austatud Rein Lang

Analüüsisin Folkia AS Eesti filiaali avalduse alusel tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 86 põhiseaduspärasust. Analüüsi tulemusel leian, et:

tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 86 lõiked 3-4 oma koostoimes riivavad ülemääraselt kiir-laene¹ pakkuvate ettevõtjate põhiõigusi.

Palun Teil välja töötada tsiviilseadustiku üldosa seaduse muutmise seaduse eelnõu, mis kõrvaldaks seadusest minu osundatud probleemid. Palun andke mulle 18.veebuariks 2011 teada, kas Te peate võimalikuks alustada vastava eelnõu väljatöötamist.

Esitan Teile alljärgnevalt oma seisukoha põhjendused. Kõigepealt kirjeldan kaasuse asjaolusid ja menetluse käiku, seejärel esitan oma õigusliku hinnangu.

1. Asjaolud ja menetluse käik

1. Minu poole pöördus Folkia AS Eesti filiaal, kes palus mul kontrollida tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi: TsÜS) § 86 vastavust põhiseadusele (edaspidi: PS). Avaldaja leidis, et 01.05.2009 jõustunud TsÜS §-ga 86 on seadusandja sisuliselt kehtestanud summaarse ülempiiri tarbijatele antavate krediitide eest võetavale tasule, eelkõige intressimäärale. Folkia AS Eesti filiaal leidis, et TsÜS § 86 riivab ebaproportsionaalselt tema omandipõhiõigust (PS § 32) ja ettevõtlusvabadust (PS § 31).

2. Võtsin Folkia AS Eesti filiaali avalduse menetlusse ning pöördusin enne asjas seisukoha kujundamist Teie poole.

---

¹ Minu teada ei ole Eesti õiguskorras defineeritud, mis on kiir-laen. Arvestades ka minu poole pöördunud avaldaja tõstatatud probleemi, pean käesolevas märgukirjas kiir-laenuks suhteliselt väikeses summas lühikese tagasimakse ajaga (alla 1. kalendriaasta) üldjuhul sidevahendi abil antavat tagatiseta krediiti.

3. Oma teabe nõudmises palusin Teil kirjeldada, milliseid kohustusi tuleb pidada vastastikkusteks kohustusteks TsÜS § 86 lg 3 lause 2 mõttes ehk milliste kohustuste tasakaalu peab TsÜS § 86 lg 3 lause 2 järgi tarbijakrediidilepingute heade kommetega vastuolu tuvastamisel hindama. Palusin Teil ka selgitada, kas kiirlaenuettevõtjate (nt Folkia AS Eesti filiaal) pakutavaid tooteid ning krediidasutuste väljastatavaid tarbijakrediite saab pidada omavahel võrreldavateks toodeteks. Eelnevaga seonduvalt palusin Teil hinnata, kas TsÜS 86 lg 3 lauses 2 sätestatud eeldus, et tarbijakrediidilepingus on poolte vastastikkused kohustused heade kommete vastaselt tasakaalust väljas siis, kui selles kokku lepitud krediidi kulukuse määr ületab krediidi andmise ajal Eesti Panga viimati avaldatud keskmist krediidasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislaenude kulukuse määra enam kui kolm korda, on põhjendatud. Palusin Teil selgitada, mis põhjustel ja argumentidel eelkirjeldatud eeldus seaduses sätestati. Samuti palusin Teilt teavet, kas TsÜS § 86 lg 4 regulatsiooni, mis ütleb, et kui tehing on heade kommete vastase intressi tasumise kohustuse tõttu tühine, siis peab laenuvõtja kasutatavalt rahalt maksma intressi võlaõigusseaduse § 94 lõikes 1 sätestatud suuruses, saab pidada proportsionaalseks. Palusin Teil mulle selgitada sedagi, et kui tarbija ei täida nõuetekohaselt lepingust tulenevaid kohustusi ja lepingus on sätestatud kõrgem krediidi kulukuse määr, kui TsÜS § 86 lg 3 lauses 2 öeldu, siis millist tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud menetlust (menetlusi) kasutades ettevõtja saab krediidisajalt lepingu täitmist nõuda. Viimaks küsisin Teilt, kas näete TsÜS § 86 regulatsioonist leebemaid võimalusi kaitsta tarbijaid liigkasu teenida soovivate ettevõtjate eest ja kui Te näete neid võimalusi või üldist vajadust muuta TsÜS § 86, kas Te oleks nõus astuma asjakohaseid samme.

4. Andsite minu küsimustele põhjaliku vastuse. Tänan Teid selle eest. Kajastan alljärgnevalt Teie mulle antud vastuseid.

Seonduvalt minu küsimusega, milliseid kohustusi tuleb pidada vastastikkusteks kohustusteks TsÜS § 86 lg 3 lause 2 mõttes, vastasite nii: „Laenulepingu, seal hulgas ka krediidilepingu, puhul on vastastikuseks kohustuseks laenuandja kohustus välja maksta laenusumma ja laenuvõtja kohustuseks maksta laenult tasu. Tavapäraselt on laenult makstavaks tasuks laenuintress. Intressi iseloomulikuks tunnuseks on sõltuvus raha kasutamise aja pikkusest. Kuid alati ei ole laenulepingutes nimetatud raha kasutamise eest makstavat tasu intressiks, vaid see on „peidetud“ teiste terminite taha (vt Võlaõigusseaduse II. Kommenteeritud väljaanne, lk 388)². Ka varjatud intress tuleb arvestada vastastikuste kohustuste tasakaalu määramisel. Oma kirjas olete näitena toonud kulud krediidisaja tausta kontrollimiseks, laenatud raha kasutamise kulud, krediidiandja tegevuskulud. Nimetatud kululiikide korral tuleks iga konkreetse laenulepingu puhul vaadata, kas laenuandja on nende suuruse seadnud sõltuvusse laenatud raha kasutada andmise tähtaja pikkusest (nii on see reeglina laenatud raha kasutamise kulude korral). Kui sõltuvus on olemas, siis viitab see asjaolule, et tegemist on ülal nimetatud varjatud intressi kokkuleppega. Kasutamise tähtaja ja rahalise kohustuse suuruse vahelise seose puudumisel peab hindama, kas raha tasumise kohustus ja saadav vastusooritus on vastastikused kohustused või mitte. Näiteks krediidisaja tausta kontrollimise puhul tuleb tuvastada, kas krediidiandja kohustus kontrollida laenuvõtja tausta ja krediidivõimekuse hindamise tasu maksmise kohustus on vastastikused kohustused. Üldiselt loetakse vastastikkusteks kohustusteks lepingulisi põhikohustusi, mille puhul üks pool võtab omale kohustuse just seetõttu, et saada teiselt poolelt mingi kindel sooritus. Reeglina ei ole lepingu teise poole maksevõime hindamine lepinguliseks põhikohustuseks. Kuid teatud juhtudel võivad sünnallagmaatilises seoses olla ka kõrvalkohustused, eriti olukorras, kus lepinguga lepitakse kokku tasu maksmise kohustus selle kohustuse täitmise eest. Kuigi meile teadaolevalt puudub Eesti õigusteaduses kindel seisukoht, kas krediidi võimekuse hindamise kohustus ja selle eest tasu maksmise kohustus on vastastikused kohustused, kaldume hetkel arvama, et see võiks

² Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Koostajad Varul, P jt. Tallinn 2007.

tarbijakrediidilepingute puhul nii olla. Järelikult tuleb TsÜS § 86 lõike 2 punkti 2 puhul vastastikuste kohustuste tasakaalu võrdlemisel kaaluda, kas hüve, mille tarbija oma krediidivõimekuse hindamise tulemusena saab ja tema makstav tasu, on omavahel ühiskonnas aktsepteerival määral tasakaalus. Keerukam on hinnata krediidiandja tegevuskulude katmise kokkulepet, sest neid tegevuskulusid, mida hüvitada soovitakse, on väga erinevaid. Näiteks nõutakse sageli tasu lepingu sõlmimise eest või raha ülekandmise tasu. Ka tegevuskulude puhul tuleb esmalt hinnata, kas makstav tasu on sõltuvuses raha kasutamise tähtajast. Pärast seose puudumise tuvastamist peab analüüsima, kas tegemist on vastastikuse kohustusega või mitte. Ka lepingu sõlmimise tasu või raha ülekandmise tasu puhul on keerukas üheselt ja kindlalt väita, et tegemist on vastastikuste kohustustega, kuid arvame, et üldjuhul tuleks seda jaatada. Samas soovime rõhutada, et vastastikuste kohustuste tasakaalu hindamisel tuleb lähtuda kohustuste objektiivselt võrdlemisest, mitte kohustuste, eriti rahalise kohustuse, tekkimise alustest. Kaaluma peab, kas konkreetsel juhul tehtavate vastastikuste soorituste tasakaal vastab käibes tehtavate sarnaste soorituste tasakaalule. Sellega peaks olema välistatud olukord, kus laenuandja nõuab näiteks tavapärasest neli korda kõrgemat laenuvõtja tausta kontrollimise tasu üksnes põhjendusel, et tema maksab oma lepingupartnerile teatud andmebaasiga tutvumise eest niivõrd kõrget tasu. Seejuures ei erine neli korda kõrgema tasu eest tarbijale antav hüve oluliselt turu keskmise hinnaga saadavast hüvest.“

Minu küsimusele, kas kiirlaenu tooteid ja krediidiasutuste väljastatavaid tarbijakrediite saab pidada võrreldavaks, vastasite, et neil on sarnasusi laenu väljastamise kiiruse ja mehhanismi osas. Samal ajal tõdesite, et need tooted on väga erinevad: eelkõige on erinevused lepingupoolte seotuse astmes (krediidiasutuse ja kliendi vaheline lepinguline suhe on märksa enam reguleeritud), laenulepingu sõlmimiseks edastatavate tahteavalduste turvalisuses (krediitkaardi puhul on vaja kaarti, koode jms). Viitasite, et Riigikogus peetud aruteludel, mis keskendusid TsÜS § 86 lõike 3 täiendamisele praegu kehtiva teise lausega, väljendasite korduvalt seisukohta, et antud kontekstis ei saa kiirlaenu tooteid ja tarbimislaene võrrelda. Seda vähemalt olukorras, kus ei ole seadusega määratud, millised laenud arvestatakse tarbimislaenude hulka.

Küsimusele, kas TsÜS § 86 lg 3 lause 2 sätestatud tarbijakrediidilepingu heade kommete vastasuse eeldust saab sellisel kujul pidada põhjendatuks ja proportsionaalseks, ei vastanud Te üheselt. Ütlesite, et TsÜS § 86 lõike 3 teises lauses sätestatud krediidi kulukuse piirmäära põhjendatuse hindamisel tuleb arvestada, et seadusandja on krediidi kulukuse määra sätestanud üksnes eeldusena - ilma selle lauseta peaks tarbija tõendama kõiki asjaolusid, mis on vajalikud lepingu tühisuse tuvastamiseks. Leidsite, et TsÜS § 86 lõikes 3 sätestatud eelduste kummutamiseks peab krediidiandja tõendama nii seda, et ta ei teadnud tarbija erakorralisest vajadusest, kui seda, et tegelikult ei ole tehing tehtud äärmiselt ebasoodsatel tingimustel või ei ole vastastikuste kohustuste väärtus heade kommete vastaselt tasakaalust väljas. Mõõnsite, et tõendamiskoormuse ümberpaigutamine võib õigussuhte osalistele tähendada märkimisväärset lisakoormust ja peab seega olema põhjendatud, kuid kahtlemata ei pea põhjendatus olema nii kõrgel tasemel, kui absoluutse ja ümberlukkamatu piiri seadmisel. Ühtlasi viitasite, et Justiitsministeeriumi seisukoha TsÜS § 86 lg 3 lause 2 sisu osas saab tuletada ministeeriumi Vabariigi Valitsusele esitatud eelnõust ja selle seletuskirjast. Nimelt Teie esitatud eelnõus otsustati loobuda kehtiva TsÜS § 86 lõike 3 lauses 2 sätestatud piirmäärale sarnase piiri sätestamisest.

Minu küsimusele TsÜS § 86 lg 4 proportsionaalsuse osas vastasite viitega seletuskirjale: „Kuna TsÜS § 85 ei oleks praktikas enamasti rakendatav, kujuneks olukord, kus ebamõistlikult kõrge intressikokkuleppe tõttu oleks laenuleping tühine ning laenuvõtja peaks alusetu rikastumise sätete alusel kohe kogu laenusumma tagasi maksma. See paneks omakorda laenuvõtja väga raskesse seisu ja võiks muuta ebamõistlikult kõrge intressi heade kommete vastaseks kuulutamise tema

jaoks hoopis ebaseaduslikuks, kui on kehtiv õiguslik olukord. Laenuvõtja olukorra parandamiseks kõnealune norm tsiviilseadustiku üldosa seadusesse lisada soovitaksegi. Samas on sellel ettekirjutusel ka pedagoogiline tähendus laenuandjate jaoks – ebaseaduslikult suure intressi maksmise kohustuse kehtestamisel riskivad nad sellega, et kaotavad võimaluse saada ka turu keskmist intressi ja peavad leppima üksnes seadusliku miinimumintressiga. Kokkuvõttes võiks see norm motiveerida laenuvõtjat loobuma ülikõrgetest intressimääradest.“ Samas lisasite, et Teie „koostatud eelnõus ei sisaldunud kehtivat TsÜS § 86 lõike 3 teist lauset, mistõttu kokkuvõttes võib laenuvõtja olla mõnevõrra teises olukorras, kui eelnõus esialgu kavandatud. Käesoleval hetkel ei ole Justiitsministeeriumis analüüsitud ja me ei soovi võtta seisukohta küsimuses, kas TsÜS § 86 lõike 2 alusel tühise krediidilepingu puhul on TsÜS § 86 lõikes 4 sätestatud tagajärje kohaldamine ebaseaduslik. Kuid oleme veendunud, et enne TsÜS § 86 lõike 3 teise lause lisamist oli tegemist proportsionaalse abinõuga.“

Minu küsimusele, millist tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud menetlust saab kasutada krediidiantja, kelle klient ei täida krediidilepingut, milles on sätestatud TsÜS § 86 lg 3 lausest 2 suurem krediidikulukuse määr, vastasite Te nii: „Kui laenuandja soovib esitada laenuvõtja vastu nõude laenulepingust tulenevate kohustuste täitmiseks olukorras, kus krediidikulukuse määr ületab TsÜS § 86 lõike 3 lauses 2 nimetatud määra, on tal võimalus kasutada tavapäraselt hagimenetlust või hagita menetluste hulgast maksekäsu kiirmenetlust. Viimasena nimetatud menetluse tüüp on võimalik üksnes siis, kui ei esine tsiviilkohtumenetluse seadustikust tulenevaid välistavaid asjaolusid (TsMS § 481). Sõltumata sellest, millist menetluse tüüpi hageja kasutab, on nõue, mille ta esitab, võlaõigusseaduse § 108 lõike 1 alusel raha maksamise nõue. Hagimenetluse käigus kontrollib kohus, kas esitatud nõue on põhjendatud. Võlaõigusseaduse § 108 lõike 1 alusel esitatav nõue on põhjendatud juhul, kui olemas on rahalise kohustuse tekkimise alus. Seega peab kohus kontrollima, kas vaidlusaluses olukorras on rahalise kohustuse tekkimiseks õiguslik alus olemas. Ta peab tuvastama, kas on sõlmitud leping või tuleneb alus seadusest. Kui on sõlmitud leping, siis peab kohus tegema kindlaks, kas ei esine asjaolusid, mis võivad kaasa tuua lepingu tühisuse. Tarbijaga sõlmitud laenulepingu puhul on üheks asjaoluks, mis viitab lepingu tühisusele, see kui krediidikulukuse määr ületab TsÜS § 86 lõike 3 teises lauses mainitud määra. Järgnevalt peab kohus andma laenuandjale võimaluse lükata ümber kõnealuses tsiviilseadustiku üldosa seaduses sätestatud eelduse. Kui ta seda teha ei suuda, siis tuleb lugeda leping tühiseks ning nõuet rahuldada ei saa, sest seda pole tekkinudki. Seega toimub ka TsÜS § 86 lõike 3 lauses 2 sisalduvat ettekirjutust rikkuva laenulepingu puhul hagiline menetlus või maksekäsu kiirmenetlus ja esitatakse tavapärane täitmise nõue.“

Küsimuse peale, kas tarbijate kaitsmiseks liigkasuvõtjalike krediidiantjate eest oleks leebemaid meetmeid, ei andnud Te selget vastust. Seda muu hulgas põhjusel, et eelnõu, mille Teie koostasite, erines osati eelnõust, mis lõpuks Riigikogus vastu võeti. Samas aga ütlesite, et kui ma oma analüüsi tulemusena asun seisukohale, et tegemist on ettevõtjate õiguste ebaseaduslikult piiramisega, siis kaalute kindlasti seaduse muutmiseks asjakohase eelnõu algatamist

2. Asjakohased õigusnormid

5. TsÜS § 86 sätestab:

„(1) Heade kommete või avaliku korraga vastuolus olev tehing on tühine.

(2) Tehing on heade kommetega vastuolus muu hulgas, kui pool teab või peab teadma tehingu tegemise ajal, et teine pool teeb tehingu tulenevalt oma erakorralisest vajadusest, sõltuvussuhtest, kogenematusel või muust sellisest asjaolust, ja kui:

1) tehing on tehtud teise poole jaoks äärmiselt ebasoodsatel tingimustel või
2) pooltele tulenevate vastastikuste kohustuste väärtus on heade kommete vastaselt tasakaalust väljas.

(3) Kui käesoleva paragrahvi lõike 2 punktis 2 nimetatud vastastikuste kohustuste väärtus on heade kommete vastaselt ebamõistlikult tasakaalust väljas, siis eeldatakse, et pool teadis või pidi teadma teise poole erakorralisest vajadusest, sõltuvussuhtest, kogenematusesest või muudest sellistest asjaoludest. Tarbijakrediidilepingute puhul eeldatakse, et pooltele tulenevate vastastikuste kohustuste väärtus on heade kommete vastaselt tasakaalust väljas muu hulgas, kui tarbija poolt tasumisele kuuluva krediidi kulukuse määr ületab krediidi andmise ajal Eesti Panga viimati avaldatud keskmist krediidiasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislaenu kulukuse määra enam kui kolm korda. Käesolevas lõikes nimetatud krediidi kulukuse määra igakuise avaldamise korraldab Eesti Pank oma veebilehel.

(4) Kui tehing on heade kommete vastase intressi tasumise kohustuse tõttu tühine, siis on intressi või muud sellesarnast laenu kasutamise ajast sõltuvat tasu maksuma kohustatud poolel õigus tühise tehingu järgi saadu tagastada selleks tähtpäevaks, milleks ta pidi laenu tervikuna tagasi maksuma tühise tehingu järgi. Sellisel juhul tuleb laenu kasutamise aja eest maksta intressi võlaõigusseaduse § 94 lõikes 1 sätestatud suuruses.“

3. Õiguslik hinnang³

3.1 Laenu- ja krediidilepingute regulatsioon võlaõigusseaduses ning TsÜS § 86

6. Võlaõigusseaduse (edaspidi: VÕS) 22. peatükk reguleerib laenu- ja krediidilepingutega seonduvat. Laenu- kui krediidilepingu olemuslikuks tunnuseks on see, et üks isik annab teisele isikule kokkulepitud perioodiks kasutamiseks rahasumma või asendatava asja ning teine isik kohustub vastava rahasumma või asja lepingu lõppedes tagastama. Reeglina on need lepingud tasulised, laenult või krediidilt tuleb tasuda intressi (vt ka VÕS § 397, 401). Pooled on üldjuhul intressi, nagu ka muude lepingutingimuste kokkuleppimises vabad⁴.

7. Tavalistest laenu- ja krediidilepingutest mõneti erinevalt käsitletakse tarbijakrediidilepinguid. VÕS § 402 defineerib tarbijakrediidilepingut kui krediidilepingut, millega oma majandus- või kutsetegevuses tegutsev krediidiandja annab või kohustub andma tarbijale krediiti või laenu. Tarbijakrediidiks VÕS tähenduses on nii 40 000-eurone 7-aastase tähtajaga krediidiasutuse väljastatud kodukapitalilaen, kui 200-eurone ühe kuulise tähtajaga tarbimislaen, mille annab väikelaenudele spetsialiseerunud äriühing. Kuni 01.05.2009 ei kohaldata VÕSi tarbijakrediidisätteid neile krediidilepingutele, mille puhul krediidi netosumma oli väiksem kui 200 eurot või mille järgi tarbija pidi krediidi tagasi maksuma kuni kolme kuu jooksul (vt kuni 01.05.2009 kehtinud VÕS § 403 lg 3).⁵

³ Minu poole pöördunud avaldaja palus mul analüüsida TsÜS § 86 regulatsiooni seonduvalt tarbijakrediiditehingutega. Piirangi oma edasise analüüsi vaid tarbijakrediiditehingutega ning ei võta ei TsÜS § 86 ega teiste õigusnormide osas laiemat seisukohta, kui vaid seonduvalt tarbijakrediiditehingutega.

⁴ Vt ka Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Koostajad Varul, P jt. Tallinn 2007. § 397 kamm 3.3.

⁵ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2008/48/EÜ artikkel 2 lg 2 p c järgi ei kohaldata direktiivi neile tarbijakrediidilepingutele, mille krediidi kogusumma on väiksem kui 200 eurot või suurem kui 75000 eurot, samuti artikkel 2 lg 2 p a järgi neile lepingutele, mis on tagatud hüpoteegiga. VÕS regulatsiooni järgi on need lepingud aga tarbijakrediidiregulatsioonile allutatud, hüpoteegiga tagatud tarbijakrediidilepingute osas kohaldatakse sätteid üksnes piiratud ulatuses (vt VÕS 403 lg 4).

Alates 01.07.2011 jõustuvate VÕS muudatuste järgi ei kohaldata tarbijakrediidilepingute regulatsiooni samuti neile krediidilepingutele, mille puhul tarbija vastutus tarbijakrediidilepingust tuleneva kohustuse eest piirub üksnes

Tarbijakrediidilepingu tunnustele vastava lepingu sõlmimisel on seadusandja piiranud poolte kokkuleppevabadust tarbija huvides (vt VÕS 22. peatüki 2. jagu). Selliste lepingute sõlmimise ja kujundamise vabaduse piiramise nõue tuleneb ka Euroopa Liidu õigusest, sealjuures Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 23.04.2008 direktiivist 2008/48/EÜ, mis käsitleb tarbijakrediidilepinguid. Nii VÕS kui direktiiv nõuavad eelkõige, et tarbija oleks nii lepingueelsete läbirääkimiste faasis kui ka lepingu kaudu krediidiandja poolt piisavalt informeeritud, et ta saaks teha kaalutletud ja mõistliku otsuse, kas ta seda krediitoodet ikka vajab ja soovib (vt nt VÕS § 404, 405, 406).⁶ Muu hulgas tuleb tarbijakrediidilepingus sätestada krediidi kulukuse määr, et tarbija teaks, millised on tema kulud seoses võetava krediidiga. VÕS § 406 järgi on kulukuse määraks protsentides krediidi netosummast või netohinnast avaldatav tarbijale aastas langev krediidist tulenevate kohustuste koormus eeldusel, et krediidileping kehtib kokkulepitud tähtaja.⁷ Sätestatud on ka teisi tarbijakaitsemeetmeid: nt on nähtud ette tarbija õigus peale krediidi võtmist veel ümber mõelda ja lepingust tavapärasest kergemalt taganeda (vt § 409).

8. Kuigi nii direktiiv 2008/48/EÜ kui VÕS nõuavad, et tarbijakrediidilepingutes sätestataks väga selgelt mitmed krediiti puudutavad tingimused, sealhulgas krediidi kulukuse määr, mis kajastab kõiki tarbija kulusid seoses krediidiga, ei piira VÕS ja direktiiv otseselt krediidiandja ja –saaja õigusi intressi ja muude krediidiga seotud kulude suuruse kokkuleppimisel.⁸ Nimetatud õigusaktid nõuavad, et tarbijal oleks selge, milliseid kulusid ja mil määral ta seoses võetava krediidiga peab kandma ja et tarbijale oleks enne krediidi võtmist arusaadav, et need on kulud, mida ta peab krediiti võttes kandma.

9. Vaatamata sellele, et võlaõigusseadus ei sätesta piiranguid tarbijakrediidilt tasutavale intressile ja muudele tasudele, on viimaste kokkuleppimise vabadus siiski piiratud TsÜS §-is 86, eelkõige aga § 86 lõigetes 2-4 toodud regulatsiooni tõttu.

10. TsÜS § 86 lg 1 ütleb, et heade kommete ja avaliku korraga vastuolus olevad tehingud on tühised. Juba ammust aega on peetud heade kommete vastaseid tehinguid ehk tehinguid, mis on vastuolus ausalt ja õiglaselt mõtlevate inimeste sündsustundega, tühisteks. Heade kommete seisukohalt käitumisele hinnangu andmisel tuleb lähtuda ühiskonnaliikmete keskmisest moraaltunnetusest. Oluline ei ole see, millise hinnangu võib anda käitumisele üks või teine konkreetne isik, kelle moraaltunnetus võib olla kõrgem või madalam ühiskonnas üldiselt valitsevatest väärtushinnangutest.⁹ Nii on ka Riigikohus leidnud, et heade kommetega võivad tehingud olla vastuolus erinevatel põhjustel, mida ühiskonnas valitsevate arusaamade järgi võib pidada ebamoraalseteks ja taunitavateks. Tehing on vastuolus heade kommetega, kui see eksib ausalt ja õiglaselt mõtlevate inimeste õiglustunde ja väärtushinnangute ning õiguse üldpõhimõtete vastu tehingu tegemise ajal ning tehingu heade kommete vastasus võib tuleneda kas tehingu

---

krediidiandja valduses oleva panditud asja väärtusega (VÕS § 403 lg 3 p 4) ja samuti neile, mille tarbija sõlmib investeerimisühingu või krediidiasutusega väärtipaberituruseaduse § 44 punktis 2 nimetatud investeerimiskõrvalteenuse osutamise käigus (VÕS § 403 lg 3 p 5).

⁶ Direktiivist 2008/48/EÜ tulenev võetakse täpsemalt üle alates 01.07.2011 jõustuvate võlaõigusseaduse muudatustega. Peale seda muutuvad krediidiandja teavitamiskohustused jms kohustused tarbija ees veel intensiivsemaks. Vt 01.07.2011 jõustuva VÕS § 403¹ jj. Samuti võlaõigusseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (SE 761) seletuskiri. Arvutivõrgus. Kättesaadav: www.riigikogu.ee. Enne direktiivi 2008/48/EÜ reguleeris tarbijakrediidiga seonduvat direktiiv 87/102/EMÜ.

⁷ Krediidi kulukuse määra arvutamise täpsema korra kehtestab VÕS § 406 lg 6 järgi rahandusminister Euroopa Liidu nõuetest lähtuvalt.

⁸ Vt ka VÕS § 42 lg 2 lause 2, mille järgi ei vaadelda ka tüüptingimust ebamõistlikult kahjustavana, kui see puudutab lepingu põhilist eset või hinna ja üleantu väärtuse suhet.

⁹ Tsviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Varul, P jt. Tallinn, 2010. § 86 komm 3.1.1.

eesmärgi heade kommete vastasusest või ühe poole ebamoraalsest käitumisest tehingu tegemise eesmärgil.¹⁰

Nagu kõik teised tehingud, võivad ka krediiti puudutavad tehingud olla heade kommete vastased ja seetõttu tühised. Üldreeglina seadus ei defineeri millistele täpsetele tingimustele tehing, sh krediiditehing peab vastama, et see oleks heade kommetega vastuolus (vt TsÜS § 86 lg 1 sõnastus). Kuna moraali ja ühiskonna väärtushinnangute sisu ajas muutub, ei ole võimalik ja otstarbekas seaduses täpsustada, millistel juhtudel on tegemist heade kommete vastasusega.¹¹ Riigikohus on rõhutanud, et tehingu heade kommete vastasuse hindamisel tuleb arvestada kogumis kõiki sellega seotud olulisi asjaolusid, mh tehingu sisu ja selle tegemise asjaolusid.¹² Seega on Riigikohus tunnustanud, et reeglina peaks tehingu heade kommetega kooskõla hindama igal üksikjuhul eraldi arvestades tehingu asjaolusid ja tehingu tegemise ajal kehtinud väärtushinnanguid. Siinjuures peaks pool, kes soovib tühisusele tugineda, tõendama kohtus tehingu tühisust näitavaid asjaolusid, st et tõendamiskoormis oleks tehingu tühisusele tugineval poolel – analoogne tõendamiskoormise jaotus on tsiviilvaidlustes üldreegel (vt tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 5 lg 1-2, § 230 lg 1).¹³

11. TsÜS § 86 lõigetes 2-3 on tarbijakrediidilepingute osas võrreldes TsÜS § 86 lõikega 1 ja üldise põhimõttega, et seadus ei kirjelda täpsemalt millist tehingut pidada heade kommetega vastuolus olevaks, kehtestatud eriregulatsioon. Nimelt on TsÜS § 86 lõigetes 2-3 näitlikustatud, millist tarbijakrediidilepingut tuleb eelduslikult pidada heade kommetega vastuolus olevaks. Täpsemalt tuleneb TsÜS § 86 lg 2 ja 3 regulatsioonist, et kui tarbijakrediidilepingus ületab tarbija poolt tasumisele kuuluva krediidi kulukuse määr krediidi andmise ajal Eesti Panga viimati avaldatud keskmist krediidasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislaenude kulukuse määra enam kui kolm korda (praegusel juhul on vastavaks kolmekordseks määraks 91,5 %¹⁴), siis eeldatakse, et selles lepingus on pooltele tulenevate vastastikuste kohustuste väärtus heade kommete vastaselt tasakaalust väljas (vt TsÜS § 86 lg 2 p 2 ja § 86 lg 3 lause 2 – n-ö objektiivse asjaolu eeldus) ning tarbija on teinud selle tehingu tulenevalt oma erakorralisest vajadusest, sõltuvussuhtest, kogenematuses või muust sellisest asjaolust (TsÜS § 86 lg 2 preambul ja § 86 lg 3 lause 1 – n-ö subjektiivse asjaolu eeldus) ja see tehing on seetõttu heade kommetega vastuolus ja tühine. Kui krediidiandja ei suuda neid eeldusi kohtus ümber lükata (tõendamiskoormis on nimetatud eelduste sätestamise tõttu üle läinud krediidiandjale),¹⁵ kohaldub TsÜS § 86 lg 4. Selle sätte järgi olukorras, kus tehing on heade kommete vastase intressi¹⁶ tasumise kohustuse tõttu tühine, on intressi või

¹⁰ RKTko 21.11.2008 nr 3-2-1-111-08, p 23.

¹¹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Varul, P jt. Tallinn, 2010. § 86 komm 3.3.1.

¹² vt RKTko 24.05.2001 nr 3-2-1-76-01. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Varul, P jt. Tallinn, 2010. § 86 komm 3.2.2.

¹³ Vt tõendamise kohta ka nt Soots, I. Asjaolude ja tõendite esitamine hagimenetluses – kas poolte või kohtu ülesanne. Magistritöö. Tartu 2010, lk 16 jj.

¹⁴ www.eestipank.ee

¹⁵ Vt tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (SE 365) algteksti seletuskiri; samuti seaduseelnõu 365 arutelumaterjalid Riigikogu õiguskomisjonis. Arvutivõrgus. Kättesaadavad: www.riigikogu.ee. Vt ka Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Varul, P jt. Tallinn, 2010. § 86 komm 3.4.4.1 ja 3.4.4.2.

¹⁶ „Lõige 4 kasutab küll ainult terminit „intress“, kuid seda tuleb sisustada laialt, nii et see hõlmab kõiki tasusid, mis laenulepingus oma ebamõistliku suuruse tõttu tühiseks on osutunud. Termin „intress“ laia sisustamise aluseks on väide, et ükski seadus ei anna intressi määratlust. Legaaldefiniitsiooni puudumisel tuleb kasutada erialakeeles kasutatavat tähendust. Majanduses mõistetakse intressina tasu raha kasutamise eest, mis reeglina väljendatakse protsendina, kuid ei pea nii olema. Seetõttu saab intressiks lugeda iga tasu, mis on käsitletav kui tasu raha kasutamise eest, olgu selle tasule antud mistahes nimi. Eelkõige mõjutab see praegu praktikas sageli rakendatavat skeemi, mille kohaselt laenuandja ei nõua laenuvõtjalt intresside tasumist, kuid selle asemel lepatakse kokku erinevate suurusega tasude maksimises (näiteks lepingu sõlmimise tasu, laenuvõtja andmete kontrollimise tasu jne).“ Vt tsiviilseadustiku

muud sellesarnast laenu kasutamise ajast sõltuvat tasu maksuma kohustatud poolel õigus tühise tehingu järgi saadu tagastada selleks tähtpäevaks, milleks ta pidi laenu tervikuna tagasi maksuma tühise tehingu järgi. Sellisel juhul tuleb laenu kasutamise aja eest maksta intressi VÕS § 94 lõikes 1 sätestatud suuruses. VÕS § 94 lg 1 ütleb, et kui kohustuselt tuleb vastavalt seadusele või lepingule tasuda intressi, on intressimääraks poolaasta kaupa Euroopa Keskpanga põhirefinantseerimisoperatsioonidele kohaldatav viimane intressimäär enne iga aasta 1. jaanuari ja 1. juulit, kui seaduses või lepinguga ei ole ette nähtud teisiti (intressimäär praeguse seisuga on 1 % aastas¹⁷).

Kokkuvõtlikult saab öelda, et TsÜS § 86 lõigetes 2-3 on loodud eeldus, et tarbijakrediidid, mille kulukuse määr ületab tarbija jaoks krediidi andmise ajal Eesti Panga viimati avaldatud keskmist krediidasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislaenude kulukuse määra enam kui kolm korda (praegusel juhul on vastavaks kolmekordseks määraks 91,5 %), on heade kommete vastased ning tühised. Seega on toodud indikatsioon, et üldjuhul ei võiks tarbijakrediidilepingutes kokkulepitud krediidi kogukulu tarbijale aastas olla suurem kui TsÜS § 86 lg 3 lauses 2 sätestatud määr.

3.2 Põhiõigus ettevõtlusvabadusele ja selle riive

12. PS § 31 sätestab igapäevase õiguse tegeleda ettevõtlusega. Ettevõtlusvabadus laieneb PS § 9 lg 2 järgi ka juriidilistele isikutele. Ettevõtlusvabaduse esemelisse kaitsealasse kuulub tulu saamise eesmärgil toimuv igasugune tegevus. Ettevõtlusvabadust riivab iga abinõu, mis takistab, kahjustab või kõrvaldab mõne ettevõtlusega seotud tegevuse. Kaitseala on riivatud muu hulgas siis, kui avalik võim mõjutab seda vabadust ebasoodsalt.¹⁸

13. PS §-ga 31 on kaitstud nii füüsiliste kui juriidiliste isikute õigus anda tulu teenimise eesmärgil teistele isikutele krediiti. Siinjuures on ettevõtja põhiseaduse järgi oma tegevuses vaba, sh on ta vaba küsima enda pakutava krediidi eest seda tasu, mis ta soovib.¹⁹ Nii võib ettevõtja pakkuda 3 kuuks krediiti 500 euro ulatuses intressimääraga 11 % kalendrikuus. Kliendil on õigus ettevõtja pakkumine vastu võtta, sellest keelduda või asuda läbirääkimistesse ja seda kõigi krediidi kasutamise tingimuste osas. Ettevõtja ja klient võivad krediidi tingimustes, sh krediidi kasutamise tasus põhiseaduse järgi vabalt kokku leppida.²⁰

14. Kuigi ettevõtja on põhiseaduse järgi vaba oma tegutsemistes, sealjuures enda antava krediidi pealt tasu küsimisel, siis on ettevõtjate tegevust lihtseadustega siiski piiratud. Tarbijatele krediiti pakkuva ettevõtja tegevus on piiratud nt VÕS 22. peatüki 2. jao reeglite ehk tarbijakrediidilepingute regulatsiooni läbi. Samuti mõjutab ettevõtja ettevõtlusvabadusõigust ebasoodsalt minu hinnangul TsÜS § 86 lõigetes 2-4 toodud regulatsioon.

üldosa seaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (SE 365) algteksti seletuskiri. Arvutivõrgus. Kätesaadav: www.riigikogu.ee.

¹⁷ www.eestipank.ee

¹⁸ Vt nt RKPJKo 12.06.2002 nr 3-4-1-6-02, p 9.

¹⁹ Seda, et ettevõtja on vaba määrama millist tasu ta küsib laenusajalt kasutusse antud rahalt, eeldab ka PS § 32 lõikes 1 sätestatud omandipõhiõigus. PS § 32 järgi peaks igapäev olema õigus otsustada ise, mis tingimustel ta enda omandit teistele kasutada annab.

²⁰ Üldine lepinguvabadus, st isikute vabadus sõlmida omavahel vabalt kokkuleppeid oma määratud tingimustel, on kaitstud PS §-ga 19 (nt RKPJKo 30.04.2004 nr 3-4-1-3-04, p 21). Kui on tegemist spetsiifilise lepinguga võib olla tegemist mõne eripõhiõiguse kaitsealaga, nt töölepingu puhul on asjakohaseks põhiõiguseks PS § 29, kui on tegemist majandus- ja kutsetegevuse raames sõlmitud lepinguga, siis PS § 31. Seega ettevõtja õigust krediidi kasutamise tasus kokku leppida kaitseb PS § 31 ja tarbija õigust PS § 19.

15. Nimelt, nagu ülal tõdetud, kehtestavad TsÜS § 86 lg 2-3 eelduse, et kui tarbija on võtnud ettevõtjalt krediiti tasuga, mis on enam kui kolm korda kõrgem kui Eesti Panga poolt viimati avaldatud keskmine krediidasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislauade kulukuse määr (jaanuar 2011 sõlmitud lepingute puhul kõrgem kui 91,5 % aastas), siis on see tehing eelduslikult vastuolus heade kommetega ja tühine. Kui tehing osutub heade kommete vastase intressi kohustuse tasumise tõttu tühiseks, siis on TsÜS § 86 lg 4 järgi tagajärjeks see, et ettevõtja saab välja antud krediidilt küsida tasu vastavalt VÕS § 94 lg 1 regulatsioonile ehk üksnes seadusjärgset intressi (2011. a alguses 1 % aastas).

TsÜS § 86 lg 2-4 regulatsioon ei kehtesta imperatiivselt, et kui ettevõtja ja tarbija vahelises lepingus on krediidi kulukus tarbijale krediidi andmise ajal enam kui kolm korda üle Eesti Panga poolt viimati avaldatud keskmise krediidasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislauade kulukuse määra, siis on tehing tühine. Samas **asjaolu, et seaduses on kehtestatud eeldus, et kui tarbija jaoks on krediit kulukam kui TsÜS § 86 lg 3 lause 2 sätestatud määr, siis on tehing heade kommete vastane ning seetõttu tühine, mõjutab ettevõtjat negatiivselt.**

Viimast põhjusel, et ettevõtja peab olukorras, kus ta sõlmib tarbijaga lepingu, milles on sätestatud TsÜS § 86 lõikes 3 nimetatust kõrgem krediidi kulukuse määr,²¹ arvestama, et kui tarbija seda lepingut ei täida ja tal tuleb kohtus hageda lepingu täitmist, siis ta peab tõendama, et tehing ei ole heade kommetega vastuolus ega seetõttu tühine.²² Siinjuures peab ettevõtja tõendama kahte n-ö negatiivset asjaolu: esiteks seda, et pooltele tulenevate vastastikkuste kohustuste väärtus ei olnud heade kommete vastaselt tasakaalust väljas vaatamata sellele, et tarbijale on krediidi kulukuse määr kõrgem kui seaduses sätestatud indikatiivne piir (n-ö objektiivse asjaolu puudumist), ning teiseks seda, et ta ei teadnud ega pidanudki teadma, et teine pool tegi tehingu tulenevalt oma erakorralisest vajadusest, sõltuvussuhtest, kogenematuses või muust sellisest asjaolust (n-ö subjektiivse asjaolu puudumist).²³ Nimetatud negatiivsete asjaolude tõendamiskoormis on ettevõtjale keeruline ja seega ettevõtja tegevust koormav ning seda negatiivselt mõjutav.²⁴ Ettevõtja „pääseb“ tõendamiskoormisest (vähemasti objektiivsete asjaolude osas)²⁵ siis, kui ta lepib tarbijaga kokku sellises krediidi kulukuse määras, mille paneb ette TsÜS § 86 lg 3 lause 2.²⁶

²¹ Seaduses nimetatud määrast suurema krediidi kulukuse määraga lepinguid sõlmivad eelkõige need krediidiandjad, kes pakuvad tarbijatele kiirlaene: vt nt www.monetti.ee; www.smsraha.ee; www.credi24.ee.

²² Vt ka käesoleva märgukirja I alajaotuses kajastatud justiitsministri seisukohta.

²³ Ettevõtja võib esitada krediidilepingut mittetäitva tarbija suhtes nõude nii hagimenetluses kui üldjuhul ka maksekäsu kiirmenetluses, mis on hagita menetlus (vt TsMS § 481 jj). Kui ettevõtja esitab nõude maksekäsu kiirmenetluses ja tarbija ei esita makseettepaneku teinud kohtule vastuväiteid (TsMS § 485), siis võib krediidiandja saada esitatud nõude rahuldatud ilma, et ta peaks aktiivselt ümber lükkama TsÜS § 86 lg 3 sätestatud eeldused. Viimast põhjusel, et arvestades maksekäsu kiirmenetluse regulatsiooni, võib eeldada, et kohus ei pea omal initsiatiivil kontrollima, kas krediidiandja ning -võtja vaheline leping on kehtiv või mitte. Vt ka Saare, K. Sein, K. Simovart M-A. Laenusaja õiguste kaitse SMS laenu lepingute puhul. Juridica I/2010, lk 49. Vaatamata eelnevale leian, et ettevõtja jaoks esineb siiski negatiivne mõjutus, sest ei ole õige eeldada, et krediidivõtja ei esita makseettepanekule vastuväidet. Seda eriti siis, kui seadus annab talle väga tugeva vastuväite võimaluse. Kui krediidivõtja vastuväite esitab, muutub maksekäsu kiirmenetlus suure tõenäosusega hagimenetluseks (TsMS § 486).

²⁴ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Varul, P jt. Tallinn, 2010. § 86 komm 3.4.4.1 ja 3.4.4.2. Vt ka Saare, K. Sein, K. Simovart M-A. Laenusaja õiguste kaitse SMS laenu lepingute puhul. Juridica I/2010, lk 47: „Nimetatud tõendamiskohustuse täitmine laenuandja poolt saab olema keeruline, sest tegemist on negatiivse asjaolu tõendamise kohustusega.“

²⁵ Subjektiivsete asjaolude ümberlükkamise kohustus tekib ettevõtjal siis, kui tehingu teine pool on enne ära näidanud, et tehingus on pooltele tulenevate vastastikkuste kohustuste väärtus ebamõistlikult tasakaalust väljas. Kui tehingu teine pool seda ära ei näita, ei teki ettevõtjal ka subjektiivsete asjaolude eelduse ümberlükkamise kohustust. vt ka: Varul, P jt. Tallinn, 2010. § 86 komm 3.4.3.1.

²⁶ Ettevõtjad on end soovinud ümberpööratud tõendamiskoormise vastu kaitsta erinevate tõendamist hõlbustavate tingimuste lepingusse lisamisega. Nii on Folkia AS Eesti filiaali laenuitingimustes sätestatud (p 1.7): „Klient avaldab ja

Ettevõtja selliste valikute ette panemine vaieldamatult riivab PS § 31 sätestatud ettevõtlusvabadusõigust.

Lisaks on ettevõtja jaoks ebasoodsa mõjuga see, et olukorras, kus ta ei suuda TsÜS § 86 lg 3 sätestatud eeldusi kohtus ümber lükata, on tal TsÜS § 86 lg 4 järgi õigus tarbijalt küsida krediidi kasutamise eest üksnes seadusjärgset intressi (VÕS § 94 lg 1). TsÜS § 86 lg 4 kohaldumisel ei saa ettevõtja tarbijale antud krediidilt seda tulu, mida ta eeldas, ning sellega on tema õigusi enda ettevõtluses tulu teenida riivatud.²⁷

TsÜS § 86 lõigete 2-4 toodud regulatsioon võib kaasa tuua veel selle, et ettevõtja, vältimaks ebakindlust tarbijakrediidilepingute kehtivuse osas ja kaitsta end võimaliku riski eest saada antud krediidilt üksnes TsÜS § 86 lg 4 järgset tasu, võib kaaluda krediidi andmist TsÜS § 86 lg 3 lause 2 nimetatud määra piires²⁸ või sellest küll kõrgema määraga, aga sellisega, mida on lihtne kohtus kaitsta, ja seda isegi siis, kui selline krediidi kasutamise tasu ei võimalda ettevõtjal krediitootete tingimusi arvestades mõistlikku kasu teenida. Kui ettevõtja on sunnitud sellisel viisil käituma, et tagada lepingute püsimise kindlus, siis on sellega tema tegevusvabadust ja tulu teenimise võimalusi selgelt ebasoodsalt mõjutatud. Pikemas perspektiivis võib see sundida ettevõtjat lõpetama vastavate toodete pakkumise.

16. Ülaltoodu ilmestab, et TsÜS § 86 lõigetest 2-4 tulenev mõjutab negatiivselt krediiditurul tegutsevate ettevõtjate tegevusvabadust ja riivab sellega PS §-s 31 sätestatud õigust tegeleda ettevõtlusega.

3.3 Ettevõtlusvabadusõiguse riive proportsionaalsus

17. Põhiõiguse riive ei tähenda automaatselt seda, et tegu oleks põhiõiguse rikkumisega. Põhiõigust riivav õigusakt ei riku põhiõigust, kui see on põhiseaduspärane ehk formaalselt ja materiaalselt põhiseadusega kooskõlas.

18. Formaalne põhiseaduspärasus tähendab, et põhiõigusi piirav õigustloov akt peab vastama pädevus-, menetlus- ja vorminõuetele ning määratuse ja seadusereservatsiooni põhimõtetele. Materiaalne kooskõla põhiseadusega tähendab, et põhiõigust riivav õigusakt on kehtestatud

---

kinnitab, et: kliendil ei ole Monetti väljastatava laenu võtmiseks mingit erakorralist vajadust, kliendil ei ole sõltuvussuhet (alkohol, narkootikumid, hasartmängud vmt) ning et kliendil on varasem kogemus seoses laenu võtmisega; klient on põhjalikult tutvunud Monetti laenuitingimuste, sh. laenu võtmisega kaasnevate tasude ja kuludega ning kõrge krediidikulukuse määraga (vt: www.monetti.ee).“ Placet Group OÜ (www.smsraha.ee) tingimustes on sätestatud: „Laenuaotluse esitamisega Laenuaotleja kinnitab samuti, et (p 2.15): tal ei esine sõltuvussuhet (alkohol, narkootikumid, hasartmängud vms), mis sunniks teda laenu võtma ning ta kasutab laenu ainult tarbimiseks, mitte erakorralise olukorra või vajaduste rahuldamiseks; on teadlik ning vajadusel konsulteerinud finantsnõustajaga laenu võtmisega kaasnevatest kohustustest, mis võivad negatiivselt mõjutada tema majanduslikku olukorda; on teadlik, et krediidiasutuste tarbimislaenude krediidi kulukuse määr võib olla väiksem Laenuandja pakutava laenu krediidi kulukuse määrast, kuid Laenuvõtja soovib siiski vabatahtlikult võtta laenu Laenuandjalt ning ta ei pea Lepingu tingimusi enda jaoks äärmiselt ebasoodsaks.“

Minu hinnangul on siiski küsitav, kas sellised lepingutingimused, mis on enamjaolt käsitletavad tüüptingimustena, aitavad ettevõtjat, eriti pöörvad tagasi tõendamiskoormise, sest suure tõenäosusega võib olla tegemist tühiste tüüptingimustega (vt nt VÕS § 42, muu hulgas § 42 lg 3 p 11).

²⁷ Vt ka tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (SE 365) seletuskirja, kus on öeldud, et TsÜS § 86 lõikel 4 on „ka pedagoogiline tähendus laenuandjate jaoks – ebamõistlikult suure intressi maksmise kohustuse kehtestamisel riskivad nad sellega, et kaotavad võimaluse saada ka turu keskmist intressi ja peavad leppima üksnes seadusliku miinimumintressiga.“

²⁸ Ka seaduseelnõu koostades oli eesmärgiks mõjutada ettevõtjat mitte küsima krediidi eest tasu üle TsÜS § 86 lg 3 lause 2 sätestatud määra. Vt muudatusettepanekud tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (SE 365) juurde, mida arutati 16.02.2009 peetud õiguskomisjoni istungil.

põhiseadusega lubatava eesmärgi saavutamiseks ning on selle saavutamiseks proportsionaalne abinõu. Riive proportsionaalsus tähendab seda, et riive peab olema eesmärgi saavutamiseks sobiv, vajalik ja mõõdukas.²⁹

19. Käesoleval juhul ei viita otseselt miski sellele, et TsÜS § 86 oleks formaalselt põhiseadusega vastuolus. Seepärast pean järgmisena otstarbekaks analüüsida üksnes TsÜS § 86 materiaalselt põhiseaduspärasust. Esmalt uurin kirjeldatud põhiõiguse riive eesmärki ning seejärel hindan selle proportsionaalsust.

3.3.1 Riive eesmärk

20. Vabariigi Valitsuse Riigikogus 14.10.2008 algatatud tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (edaspidi: *seaduseelnõu 365*), millega muudeti TsÜS § 86 regulatsiooni, seletuskiri ütleb, et: „**Käesoleva seaduseelnõu väljatöötamise on tinginud viimasel ajal seoses kiiralaenude võtmisega teravalt kerkinud õiguskorra kitsaskohad, mis ei võimalda tekkinud probleeme ühiskonna õigustundele ja sotsiaalsetele vajadustele vastavalt lahendada.**“ Seletuskirja järgi oli eelnõu esitamise ajal kehtinud õigusest ja Riigikohtu praktikast tulenevalt kaks suurt probleemi seoses kiiralaenudega: a) laenulepingute puhul, milles laenuintress või muud lepingu alusel tasumisele kuuluvad tasud olid ebamõistlikult suured võrreldes laenuandja kohustustega, sai tehingu kehtetus tuleneda üksnes raskete asjaolude ärakasutamise koosseisu tunnuste alusel; b) raskete asjaolude ärakasutamist sai tuvastada ainult kostja (laenuvõtja) esitatud avalduse alusel (kehtib põhimõte, et igäüks tõendab neid asjaolusid, millele tema väited tuginevad). Need kaks seisukohta tõid praktikas kaasa selle, et laenuvõtja pidi täitma teisele poolele ka sellise laenulepingust tuleneva intressi maksmise kohustuse, mis ühiskonnas valitseva arvamuse kohaselt oli laenuandja kohustusega võrreldes ebamõistlikult tasakaalust väljast. Kohtul ning kostjal puudusid mõjusad vahendid õigluse jaluleseadmiseks. Eelnõuga sooviti eelkirjeldatud probleeme lahendada.³⁰

21. Eelnevate probleemide lahendamiseks esitaski Vabariigi Valitsus Riigikogu menetlusse seaduseelnõu 365, mille eesmärgiks oli kehtestada meetmed, mis aitaks tagada, et kiiralaene võtvad tarbijad³¹ ei peaks kandma ebamõistlikult suuri krediidiga seotud kulusid.³² Siinjuures olid Vabariigi Valitsuse Riigikogule esitatud eelnõus ette pandud leebemad tarbijakaitsemeetmed kui lõplikult Riigikogus vastu võetud eelnõus.

22. Vabariigi Valitsuse esitatud eelnõus plaaniti tunnistada kehtetuks toonane TsÜS § 97 (raskete asjaolude ärakasutamist reguleeriv säte) ning täiendada TsÜS §-i 86 lõigetega 2-4.³³ Nende

²⁹ RKPJKo 26.03.2009 nr 3-4-1-16-08 p 26-29.

³⁰ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (365 SE) Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seletuskiri. Arvutivõrgus. Kättesaadav: www.riigikogu.ee

³¹ VÕS § 34 järi on tarbija füüsiline isik, kes teeb tehingu, mis ei seondu iseseisva majandus- või kutsetegevuse läbiviimisega. Tarbijakaitse seaduse § 2 p 1 järgi on tarbija füüsiline isik, kellele pakutakse või kes omandab või kasutab kaupa või teenust eesmärgil, mis ei seondu tema majandus- või kutsetegevusega.

³² Eelnõul oli ka muid eesmärke ja see mõjutab ka teisi tehinguid, kuid kuna keskendun üksnes tarbijakrediidiregulatsiooni analüüsile, siis eelnõu teisi eesmärke ei analüüsi.

³³ TsÜS § 86 lg 2-4 olid Vabariigi Valitsuse esitatud eelnõus plaanitud sätestama: „(2) Tehing on heade kommetega vastuolus muu hulgas, kui pool teab või peab teadma tehingu tegemise ajal, et teine pool teeb tehingu tulenevalt oma erakorralisest vajadusest, sõltuvussuhtest, kogenematuses või muust sellisest asjaolust (vajalikud subjektiivsed asjaolud), ja kui: 1) tehing on tehtud teise poole jaoks äärmiselt ebasoodsatel tingimustel või 2) pooltele tulenevate vastastikuste kohustuste väärtus on heade kommete vastaselt tasakaalust väljas (vajalikud objektiivsed asjaolud). (3) Kui käesoleva paragrahvi lõike 2 punktis 2 nimetatud vastastikuste kohustuste väärtus on heade kommete vastaselt ebamõistlikult tasakaalust väljas, siis eeldatakse, et pool teadis või pidi teadma teise poole erakorralisest vajadusest, sõltuvussuhtest, kogenematuses või muudest sellistest asjaoludest. (4) Kui tehing on heade kommete vastase intressi

muudatuste tagajärjena nähti seda, et: 1) raskete asjaolude ärakasutamise õiguslikud tagajärjed tõstetakse tehingu tühistamise sätete hulgast tühise tehingu sätete, täpsemalt heade kommete sätete alla;³⁴ 2) heade kommete vastaste tehingutena soovitakse näha ka selliseid tehinguid, mille puhul pooltele tulenevate vastastikuste kohustuste väärtus on heade kommete vastaselt ebamõistlikult tasakaalust väljas. TsÜS § 86 lõikel 4 oli seletuskirja järgi pedagoogiline tähendus laenuandjate jaoks – ebamõistlikult suure intressi maksmise kohustuse kehtestamisel riskivad nad sellega, et kaotavad võimaluse saada turu keskmist intressi ja peavad leppima üksnes seadusliku miinimumintressiga. Kokkuvõttes võinuks see norm seletuskirja järgi motiveerida laenuvõtjat loobuma ülikõrgetest intressimääradest.³⁵

Siinjuures tuleb märkida, et Vabariigi Valitsuse esitatud eelnõus puudusid kehtivad TsÜS § 86 lg 3 laused 2 ja 3 ehk siis sätted, mis kehtestavad eelduse, et pooltele tulenevate vastastikuste kohustuste väärtus on heade kommete vastaselt tasakaalust väljas, kui tarbija poolt tasumisele kuuluva krediidi kulukuse määr ületab krediidi andmise ajal Eesti Panga viimati avaldatud keskmist krediidasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislaenude kulukuse määra enam kui kolm korda, ja annavad Eesti Pangale volituse vastav keskmine krediidi kulukuse määr avaldada igakuiselt.

23. Riigikogus peetud aruteludel aga leiti, et kiirlaene võtavad isikud vajavad veel tugevamat kaitset, kui see, mida pakkus Vabariigi Valitsuse esitatud eelnõu. Õiguskomisjon esitas 16.02.2009 ettepaneku täiendada TsÜS § 86 lõiget 3 kehtivate TsÜS § 86 lg 3 lausetega 2 ja 3. Nimetatud muudatust põhjendati järgnevalt: „Lause näeb ette turuolukorrast sõltuva paindliku piirmäära kehtestamise füüsiliste isikute tarbimislaenudele, millest suurem tarbijakrediidilepingu krediidi kulukuse määr on eelduslikult vastuolus heade kommetega. [...] Säte sisuliselt pöörab ümber tõendamiskohustuse, luues olukorra, kus tehing loetakse heade kommetega vastuolus olevaks, kui laenuandja ei tõenda vastupidist. Normi eesmärgiks on piirata liigkasuvõtmist kiiremini ja ühetaolisemalt kui seda võimaldaks ühtse kohtupraktika kujunemine. Selline sõnastus peaks tulevikus aitama vähendada kohtuvaidlusi tehingu heade kommetele vastavuse hagiastades, kuna sätestab lepingupooltele vastava kordaja näol krediidi kulukust piirava võrdluskriteeriumi. Tarbijakrediidileping, milles ei ületata seaduses sätestatud krediidi kulukuse piirmäära võib samuti olla vastuolus heade kommetega, kuid on seda siis muudel seaduses sätestatud alustel, mille igal üksikjuhul tuvastab kohus.“³⁶

24. Kokkuvõtlikult saab öelda, et TsÜS § 86 lõigete 3-4 kehtestamise põhjuseks on soov seadusandlike meetmetega kaitsta kiirlaene võtvaid inimesi kohustuse vastu kanda ebamõistlikult kõrgeid kulusid seoses võetava krediidiga. Iseenesest ei saa seadusandja seatud tarbijate kaitsmise eesmärki pidada põhiseadusega vastuolus olevaks. Seega tuleb eesmärk lugeda legitiimseks. Ometi tuleb hinnata, kas selle eesmärgi saavutamise meetmed on proportsionaalsed.

---

tasumise kohustuse tõttu tühine, siis on intressi või muud sellesarnast laenu kasutamise ajast sõltuvat tasu maksmata kohustatud poolel õigus tühise tehingu järgi saadu tagastada selleks tähtpäevaks, milleks ta pidi laenu tervikuna tagasi maksmata tühise tehingu järgi. Sellisel juhul tuleb laenu kasutamise aja eest maksta intressi võlaõigusseaduse § 94 lõikes 1 sätestatud suuruses.”

³⁴ Tehingu tühisust saab kontrollida kohus hagimenetluses ka omal initsiatiivil. Vt RKTko 17.12.2009 nr 3-2-1-137-09, p 12. See tagab paremini enda õigusi mitte hästi tundva laenuvõtja huve, kes muidu nt ei esitaks tühisuse vastuväidet. Maksekäsu kiirmenetlusega seonduva kohta vt ala viide 24.

³⁵ Vt ka tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (365 SE) Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seletuskiri. Arvutivõrgus. Kättesaadav: www.riigikogu.ee

³⁶ Vt muudatusettepanekud tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (SE 365) juurde, mida arutati 16.02.2009 peetud õiguskomisjoni istungil. Arvutivõrgus. Kättesaadav: www.riigikogu.ee.

3.3.2 Sobivus

25. Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Sobivuse seisukohalt on vaieldamatult ebaproportsionaalne abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist.³⁷

26. Ülal tõdesin, et TsÜS § 86 lõigete 3-4 eesmärgiks on kaitsta tarbijaid selle eest, et nad ei peaks kandma ebamõistlikult kõrgeid kulusid seoses krediidiandjalt võetud krediidiga.

Regulatsioon, mis sätestab krediidi kulukuse määra, millest kõrgema määra kokkuleppimisel eeldatakse krediidilepingu vastuolu heade kommetega ning tühisust, ja mis krediiditehingu heade kommetega vastuolu korral annab tarbijale õiguse maksta üksnes seadusjärgset intressi raha kasutamise eest (VÕS § 94 lg 1), aitab kaasa tarbijate õiguste ja huvide kaitsmisele.

Tarbijat kaitseb minu hinnangul kindlasti see, et alates 01.05.2009 jõustunud TsÜS § 86 lg 3 regulatsiooni tõttu kontrollib kohus vähemasti hagimenetluses enne, kui ta krediidiandja täitmise nõude rahuldab, omal initsiatiivil, kas krediidileping ikka kehtib või on tühine. Sealjuures kui lepingus on kokku lepitud krediidi kulukuse määr suuremas ulatuses, kui TsÜS § 86 lg 3 lauses 2 sätestatu, siis on tehing eelduslikult tühine ning krediidiandja peab tõendama, et sellise kulukusega krediidi andmine on vastavuses ühiskonna õiglustundega. Säärane regulatsioon tagab, et isegi kui tarbija ei esita nt kogenematuses tehingu tühisuse vastuväidet, kontrollib kohus omal algatusel tehingu kehtivust ning tõendamiskoormise kannab juhul, kui krediidi kulukuse määr tehingu järgi on suurem seaduses sätestatust, krediidiandja. Selline regulatsioon võimaldab ilma tarbijapoolse aktiivsusega vabastada tarbija ebamõistlikult kõrgete krediidiga seotud kulude maksimisest.³⁸

Samuti aitab liiga kõrget krediidi kulukust tarbija jaoks vähendada see, et kui krediidiandja küsib väga kõrget krediidi kasutuse tasu, siis ta riskib sellega, et ta ei suuda kohtus tõendada, et krediidileping on heade kommetega kooskõlas. Sellisel juhul on tehing tühine ja TsÜS § 86 lg 4 tulemusel saaks krediidiandja küsida krediidi kasutamise tasu vaid VÕS § 94 lg 1 sätestatud ulatuses (2011.a esimesel poolel 1 % aastas). Julgen öelda, et TsÜS § 86 lg 3 sätestatud tõendamiskoormise ümberpööramise ja TsÜS § 86 lg 4 toodud tagajärje tõttu mõtleb krediidiandja kindlasti põhjalikult läbi, et tema antav tarbijakrediit oleks ühiskonna õiglustundega kooskõlas. Selline krediidiandja tegevus aitab vaieldamatult kaasa tarbijate kaitse eesmärgile.

27. Ülal kirjeldatud põhjustel tuleb TsÜS § 86 lg 3-4 sätestatud tarbijate kaitsmise meetmeid pidada sobivateks.

3.3.3 Vajalikkus

28. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene.³⁹

29. TsÜS § 86 lõigete 3-4 vajalikkuse hindamise juures tekib küsimus, kas Vabariigi Valitsuse Riigikogule 14.10.2008 esitatud eelnõu oleks sama efektiivselt kaitsnud tarbija õigusi, aga vähem riivanud krediidiandja omasid.

³⁷ RKPJKo 26.03.2009 nr 3-4-1-16-08, p 29.

³⁸ Vt RKTko 17.12.2009 nr 3-2-1-137-09, p 12. Maksekäsu kiirmenetlusega seonduva kohta vt viide 24.

³⁹ RKPJKo 26.03.2009 nr 3-4-1-16-08, p 29.

Julgen öelda, et krediidiandja õigused oleksid Vabariigi Valitsuse esitatud eelnõuga vähemintensiivselt piiratud, sest nimetatud eelnõus puudus eeldus, et tehingus, milles tarbija poolt tasumisele kuuluv krediidi kulukuse määr ületab krediidi andmise ajal Eesti Panga viimati avaldatud keskmist krediidiasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislaenude kulukuse määra enam kui kolm korda, on poolte vastastikkused kohustused ebamõistlikult tasakaalust väljas (teisisõnu puudusid kehtiva TsÜS § 86 lg 3 laused 2-3). Sellise eelduse puudumisel ei peaks krediidiandja taluma sedavõrd suurt ebakindlust nende tehingute kehtivuse osas, kus sätestatud krediidi kulukuse määr on seaduses sätestatud määrast kõrgem. Kehtivast õigusest tulenevalt on sellised tehingud krediidiandja jaoks väga ebakindlad, sest seaduses sätestatud reegli tõttu on need eelduslikult tühised. Samuti ei oleks selle eelduse puudumisel krediidiandjal sedavõrd suurt tõendamiskoormist: Vabariigi Valitsuse esitatud eelnõu järgi oleks krediidisaajal olnud objektiivsete asjaolude ehk selle, et vastastikkused kohustused on heade kommete vastaselt ebamõistlikult tasakaalust väljas, tõendamiskohustus. Kui laenusaaaja oleks tehingu tühise objektiivsed asjaolud ära tõendanud, oleks krediidiandjal olnud vaid subjektiivsete asjaolude ehk selle, et ta ei teadnud ega pidanud teadma tehingu tegemise ajal, et teine pool teeb tehingu tulenevalt oma erakorralisest vajadusest, sõltuvussuhtest, kogenematuses või muust sellisest asjaolust, tõendamiskoormis.

Kuigi tõdesin, et regulatsioon, mis oli toodud Vabariigi Valitsuse Riigikogule esitatud eelnõus, riivas krediidiandja õigusi vähem, ei saa ma väita, et see kaitseb sama efektiivselt kui kehtiv regulatsioon tarbija õigusi. Seda ainuüksi sel põhjusel, et praegu kehtiva regulatsiooni järgi on tehingu, kus on kokkulepitud seaduses sätestatud määrast suurem krediidi kulukuse määr, kehtivuse tõendamine hagimenetluses täielikult krediidiandja õlul.

30. Ülaltoodud põhjustel leian, et TsÜS § 86 lõigete 3-4 regulatsioon on vajalik seadusandja sätestatud eesmärgi saavutamiseks.

3.3.4 Mõõdukus

31. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt eesmärgi tähtsust.⁴⁰

32. Kuigi põhiseaduse järgi on isikud oma tegemistes vabad, sealjuures vabad omavahel erinevaid tehinguid tegema ja nende tingimustes kokku leppima, on seadustes siiski sätestatud imperatiivseid norme, millest isikud peavad kinni pidama ja mis seeläbi piiravad nende tegutsemisvabadust. Siinjuures esineb õiguskorras suhteliselt palju norme, mis piiravad poolte kokkuleppevabadust ja/või sätestavad erinevaid kohustusi olukorras, kus üks tehingu pool tegutseb majandus- ja kutsetegevuses ning teine pool on tarbija ehk siis füüsiline isik, kes teeb tehingu enda erasfääris, st väljaspool majandus- ja kutsetegevust⁴¹. Eelviidatud normid piiravad poolte kokkuleppevabadust just tarbija huvides, tema kaitsmise eesmärgil, ja seda põhjusel, et leitakse, et tarbija ning majandus- ja kutsetegevuses tegutsev ettevõtja ei oma tehingu sõlmimisel n-ö võrdset kauplemisjõudu, jõudu saavutada oma tahte vastav tulemus, mistõttu võib tehing kujuneda ilma seadusandjapoolse sekkumiseta ebaõiglaselt ettevõtja poole kaldu. Tunnustades seadusandja õigust kehtestada tarbijakaitsemeetmeid, tuleb samal ajal teadvustada, et regulatsioon peab jääma tasakaalu: tarbijate kaitseks seatud meetmed ei või ülemääraselt piirata ettevõtjate põhiõigusi ja vabadusi.

⁴⁰ RKPJKo 26.03.2009 nr 3-4-1-16-08 p 29.

⁴¹ Tarbijakaitse seaduse § 2 p 1 järgi on tarbija füüsiline isik, kellele pakutakse või kes omandab või kasutab kaupa või teenust eesmärgil, mis ei seonu tema majandus- või kutsetegevusega.

33. Analüüsitaval juhul tuleb hinnata, kas eesmärk kaitsta kiirlaenu võtvaid tarbijaid TsÜS § 86 sätestatud meetmete kaudu kaalub üles ettevõtjate põhiõiguste riive. Nimetatud kaalumisküsimuse lahendamiseks ei saa aga vaadata isoleeritult TsÜS regulatsiooni, vaid tuleb laiemalt analüüsida, kuidas on kiirlaenu võtjate õigused Eestis kaitstud ja kuivõrd sellised kaitsemeetmed mõjutavad ettevõtjaid. Selline laiem käsitus on vajalik esiteks seepärast, et vaid nii saab teha järeldusi, kas TsÜSis sätestatud tarbijakaitsemeetmed on hädavajalikud ja olulised või täieandvad. Teiseks saab vaid süsteemi laiemalt vaadates hinnata, kuivõrd suur on kogumis kiirlaenu andvate ettevõtjate tegevusvabaduse riive.

34. Väga palju tarbijast krediidivõtja kaitseks sätestatud norme on leitavad võlaõigusseaduse 22. peatüki 2. jaost pealkirjaga „Tarbijakrediidileping ja sellega seotud lepingud“. VÕSi tarbijakrediidilepingute regulatsioon on suuresti kujundatud direktiivi 87/102/EMÜ (n-ö tarbijakrediididirektiiv) baasil.⁴² VÕS 22. peatüki 2. jao regulatsiooni peavad järgima peaaegu kõik tarbijatele krediite andvad ettevõtjad, nii krediidasutused kui teised finantseerimisteenuse pakkujad, nii need krediidipakkujad, kes pakuvad tagatiseta väikekrediite, kui need, kes pakuvad hüpoteegiga tagatud kõrge väärtusega laene (vt VÕS § 403).⁴³

VÕS § 402 jj kehtestavad imperatiivsed nõuded, mille eesmärgiks on tagada tarbija teavitamine krediidingimustest lepingu sõlmimisel (VÕS § 404-408, 410), anda tarbijast krediidivõtjale pärast lepingu sõlmimist järelemõtlemisaeg, mille kestel on tal võimalik lepingust taganemise teel vabastada end seotusest lepinguga (VÕS § 409), ning kaitsta tarbijat tarbijakrediidilepingust tulenevate maksekohustuste rikkumisega seotud negatiivsete tagajärgede eest, eelkõige viivisekokkulepete ning lepingu ennetähtaegsele lõpetamisele piirangute kehtestamise kaudu (VÕS § 415 ja 416).⁴⁴

Kui vaadata VÕSi tarbijakrediidi regulatsiooni, siis saab öelda, et selle eesmärgiks on suuresti tagada, et tarbija, enne kui ta teeb krediidi võtmise otsuse, teadvustaks, mis on tulevase krediidi tingimused, mõistaks sellega seotud koormust endale ja arutleks, kas ta ikka vajab sellist krediiti. Sel eesmärgil on krediidiandjale pandud ulatuslikud tarbija teavitamiskohustused - nt sidevahendi abil krediidilepingut sõlmivale tarbijale peab olema enne lõpliku otsuse tegemist kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis põhjalikuks tutvumiseks kättesaadav informatsioon krediidisumma, krediidi tagasimakse tingimuste, kõikide krediidiga seotud kulude (sh intressi ja muude kulude), võimalike nõutavate tagatiste ja kindlustuskohustuste, aga ka lepingu lõpetamise tingimuste kohta (vt VÕS § 410 ja 404). Tarbija täieandvaks kaitseks on antud talle võimalus peale lepingu sõlmimist sellest lihtsamalt taganeda (vt VÕS § 409 ja 57). Ehk et kui tarbija hakkas n-ö teadvustama oma krediidilepingust tulenevaid kohustusi ja koormust alles peale lepingu sõlmimist, siis on tal võimalik veel lepingust n-ö loobuda.

Julgen öelda, et VÕSis sätestatud meetmete mõte ongi eelkõige kohustada krediidiandjat andma tarbijale kõik krediidiga seotud informatsioon ausalt ja adekvaatselt ning mõjutada tarbijat kõigiti mõtlema, kas ta tõesti soovib neil pakutud tingimustel krediiti ja on võimeline kandma sellega seotud kohustusi asetamata end seejuures ebamugavasse majanduslikku olukorda. VÕSis on sätestatud tarbijate kaitseks meetmeid ka juhuks, kui tarbija otsustab lepingu sõlmida, nt piirangud

⁴² Nagu juba ülal tekstis märgitud, on täna Euroopa Liidu tasemel kehtiv uus tarbijakrediididirektiiv 2008/48/EÜ. Nimetatud direktiiv võeti suuresti üle 30.09.2010 Riigikogus vastu võetud võlaõigusseaduse ja teiste seaduste muutmise seadusega. Asjakohased muudatused jõustuvad VÕSis suuresti 01.07.2011.

⁴³ VÕS § 403 on toodud ka erandid, kui tarbijakrediidiregulatsiooni ei ole vaja järgida, kuid need erandid on marginaalsed. Vt ka alaviide 6.

⁴⁴ Võlaõigusseadus. Kommenteeritud väljaanne II. Varul, P jt. § 402 komm 1.

viiviskokkulepetele (§ 415), kohustuste täitmise järjekorrale (§ 415), lepingu ülesütlemisele (§ 416).

35. Alates 01.07.2011 jõustub VÕSi 22. peatüki 2. jao uus redaktsioon, mis võtab Eesti õigusesse üle direktiivist 2008/48/EÜ ehk uuest tarbijakrediididirektiivist tuleneva. Uue regulatsiooni eesmärk on muu hulgas tagada veel kõrgem tarbijakaitse.⁴⁵

Alates 01.07.2011 on krediidiandjal veel intensiivsemad lepingueelsed tarbija teavitamiskohustused, sealjuures tuleb tarbija teavitamiseks kasutada Euroopa tarbijakrediidi standardinfo teabelehte, mis tagab tarbijale lihtsa ja selge struktuuriga teabe võrreldavuse ja kerge jälgitavuse (vt alates 01.07.2011 jõustuv VÕS § 403¹). Lisaks täiendavatele lepingueelsele teavitamiskohustusele pannakse krediidiandjale kohustus tarbijat lepingueelselt nõustada. Alates 01.07.2011 on krediidiandjal kohustus enne tarbijakrediidilepingu sõlmimist hinnata tarbija krediidivõimelisust (vt alates 01.07.2011 jõustuv VÕS § 403²). Suureneb kohustusliku teabe hulk tarbijakrediidilepingus (vt alates 01.07.2011 jõustuv VÕS § 404) ning ettevõtjale, kes on sõlminud tarbijaga krediidilepingu sidevahendi abil, tuleb kohustus vormistada ning edastada tarbijale püsival andmekandjal lepingudokument kogu kohustusliku lepingulise teabega (vt alates 01.07.2011 jõustuv VÕS § 410). Alates 01.07.2011 pikeneb tarbija õigus ilma põhjuseta krediidilepingust taganeda (vt alates 01.07.2011 jõustuv VÕS § 409) ning tarbija kasuks muudetakse ennetähtaegse krediidi tagasimakse regulatsiooni (vt alates 01.07.2011 jõustuv VÕS § 411).

Seaduseelnõu, millega võeti vastu 01.07.2011 jõustuvad VÕS muudatused, seletuskirjas hinnatakse 01.07.2011 jõustuvate muudatuste mõjusid kokkuvõtvalt nii: „Seaduse jõustumisel kohaldatav tarbijakrediidi regulatsioon peaks suunama tarbijat lepingu sõlmise peale tõsiselt mõtlema ning langetama võimalikult läbimõeldud otsus. Eespool kirjeldatu tagab tarbijale turvalise keskkonna kaalutletud otsuse langetamiseks ja vähendab tõenäosust, et krediiti võtavad isikud, kes selle tagasimaksmisega hiljem toime ei tule. Sama mõju avaldab ka krediidiandja poolne krediidivõimelisuse hindamine. Sellest tulenevalt peaks vähenema probleemsete laenude hulk ning ka tarbijakrediidilepingutega seonduvate vaidluste hulk. Krediidiandjatele pandud lisakohustused tingivad ilmselt teatud muudatused krediidiandjate oma töökorralduses. Samuti suurendavad krediidiandjale pandud lisakohustused krediidiandja kulutusi, mis ilmselt kantakse üle tarbijatele, seega muutub seaduse jõustudes krediidi saamine tarbijale mõnevõrra kallimaks. Samas vastutasuks saavad tarbijad rohkem teavet ning kaitset. Ning oluliselt väheneb krediidiandjate risk sõlmida tarbijakrediidilepinguid, millega tekib hiljem probleeme.“⁴⁶

36. Lisaks võlaõigusseaduses sisalduvale tarbijakrediidiregulatsioonile on tarbijast krediidivõtjate kaitseks seadusandja kehtestanud TsÜS § 86 lõigetes 3-4 asuva regulatsiooni. **Seletuskirja järgi on need TsÜS sätted suunatud kaitsma eelkõige kiir-laenu võtvaid isikuid.** Seletuskirjas oli peamiselt viidatud SMS-laenuvõtjate kaitsmisele.⁴⁷ Usun, et ma ei eksi, kui ütlen, et TsÜS § 86 lõiked 3-4 on laiemalt suunatud kaitsma neid tarbijaid, kes võtavad sidevahendi abil väikeses summas ilma tagatiseta krediiti, mille tagasimakse aeg on lühike.⁴⁸

⁴⁵ Vt võlaõigusseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (761 SE) seletuskiri. Arvutivõrgus. Kättesaadav: www.riigikogu.ee

⁴⁶ Võlaõigusseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (761 SE) seletuskiri. Arvutivõrgus. Kättesaadav: www.riigikogu.ee

⁴⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (365 SE) Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seletuskiri. Arvutivõrgus. Kättesaadav: www.riigikogu.ee.

⁴⁸ Vt toodete näiteid: www.monetti.ee; www.credit24.ee; www.smsraha.ee. Samas ei saa välistada, et analüüsitava tel TsÜS sätetel on mõju ka teiste, nt pikemaajaliste tarbijakrediitide osas. Arvestades, aga minu poole pöördunud avaldaja tegevusvaldkonda, jätan nende sätete võimaliku mõju teistele krediitootetele kõrvale.

Seadusandja eesmärgiks on TsÜS § 86 lõigetes 3-4 sätestatud meetmetega tagada, et kiirlaenu võtjad ei peaks maksma ülemääraseid kulusid seoses võetud krediidiga. Vastava eelnõu arutelumaterjalide järgi „[...] eesmärgiks on piirata liigkasuvõtmist kiiremini ja ühetaolisemalt kui seda võimaldaks ühtse kohtupraktika kujunemine. Selline sõnastus [TsÜS § 86 lg 3 lause 2] peaks tulevikus aitama vähendada kohtuvaidlusi tehingu headele kommetele vastavuse hagiastjades, kuna sätestab lepingupooltele vastava kordaja näol krediidi kulukust piirava võrdluskriteeriumi.“⁴⁹

Seega kaitsmaks kiirlaenuvõtjaid ülemääraste krediidiga seotud kulude eest, sätestas seadusandja TsÜS § 86 lg 3 lauses 2, et reeglina ei peaks krediidi kulukus tarbija jaoks olema aastas enam kui kolm korda kõrgem Eesti Panga avaldatud keskmisest krediidiasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislaenude kulukuse määrast ehk et **2011. a jaanuaris võetava laenu puhul mitte kõrgem kui 91,5 % aastas.** Mõjutamaks kiirlaenu ettevõtjaid sellist hinnajuhist järgima, sätestas seadusandja, et kui krediidi kulukus on tarbija jaoks eelnimetatust kõrgem, peab krediidiandja arvestama ulatuslike tõendamiskohustustega (peab ümber lükkama TsÜS § 86 lg 3 sätestatud objektiivsed ja subjektiivsed tehingu heade kommetega vastasuse eeldused) ning sellega, et kui ta ei suuda tõendada enda kasuks TsÜS § 86 lg 3 sätestatud eeldusi, on tagajärjeks õigus saada krediidilt tasu üksnes VÕS § 94 lg 1 ulatuses ehk seadusjärgset intressi, mis seisuga jaanuar 2011 on 1 % aastas.

37. Kui vaadata võlaõigusseaduse tarbijakrediidiregulatsiooni ja TsÜS § 86 regulatsiooni, saab öelda, et kiirlaenuvõtja on väga tugevalt kaitstud krediidiandjale pandud ulatuslike kohustuste ja riskide tõttu. Krediidiandja peab laenuvõtjat informeerima kõigist krediidingimustest lepingueelselt, tooma väga selgelt välja krediidi kulukuse tarbija jaoks, olema valmis, et juba krediidilepingu sõlminud tarbija taganeb sellest. Alates juulist 2011 suurenevad krediidiandja lepingueelsed teavitamiskohustused veelgi: ta peab selgitama välja krediidivõtja majandusliku tausta ja krediidivõtjat nõustama. Seega loob krediidiandja krediidivõtjale VÕSis sätestatud kohustuste täitmisel kõik eeldused, et tarbija võtaks laenu läbimõeldult täie teadlikkuse juures (informeeritult).

TsÜS § 86 lõiked 2-4 loovad olukorra, kus kiirlaenuettevõtja, kes peale kõigi VÕSi järgsete teavitamis- ja muude kohustuste täitmist on andnud tarbijale turuhinnaga (vt allpool) krediiti, ei saa arvestada, et sõlmitud leping on kehtiv ja täidetav. Nimelt on selline leping TsÜS § 86 regulatsiooni tõttu eelduslikult hoopiski tühine. Kui ettevõtja siiski soovib esitada lepingut mittetäitva tarbija vastu hagimenetluses nõude, peab ta arvestama eespool kirjeldatud tõendamiskohustuste ja üksnes seadusjärgse intressi saamise võimalusega. Leian, et selline olukord on ettevõtlusvabadusõigust ülemääraselt riivav ja põhiseadusega vastuolus. Selgitan täiendavalt.

38. Ei seadusandja ega keegi teine (nt Konkurentsiamet) ole mulle teadaolevalt väitnud, et erinevate kiirlaenuettevõtjate vahel puudub konkurents. Mulle pigem tundub, et kiirlaenude turul konkurents toimib. Sellises majandussektoris tegutsesid nii 2009. kui 2010. a mõnedki ettevõtjad (minu poole pöördunud avaldaja väitel u 20 ettevõtjat). Seda, et konkurents turul võib eeldada, näitab see, et turul on erinevaid pakkumisi, sealjuures esinevad hinnaerinevused pakkujate vahel. Järgnevalt esitan oma väite tõestuseks mõned näited.

⁴⁹ ⁴⁹ Vt muudatusettepanekud tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (SE 365) juurde, mida arutati 16.02.2009 peetud õiguskomisjoni istungil. Arvutivõrgus. Kättesaadav: www.riigikogu.ee

Folkia AS Eesti filiaal pakub ilma tagatiseta 30-päevase tagasimakse ajaga väikelaenu 200 euro suuruses summas krediidi kulukuse määraga 969,08 % aastas. Ilma tagatiseta 6 kuuks võetava 500-eurose laenu krediidi kulukuse määr on Folkia AS Eesti filiaal kodulehe andmetel 164,76 % aastas.⁵⁰

Raha24 OÜ pakub ilma tagatiseta ühekuulise tagasimakseajaga väikelaenu 200 euro suuruses summas krediidi kulukuse määraga 277,16 % aastas. Ilma tagatiseta 3 kuuks võetava 500-eurose laenu krediidi kulukuse määr on Raha24 OÜ kodulehe andmetel 121,52 % aastas (Raha24 OÜ ei paku üle 3-kuulise tähtajaga laene).⁵¹

MCB Finance Estonia OÜ pakub ilma tagatiseta ühekuulise tagasimakseajaga väikelaenu 200 euro suuruses summas krediidi kulukuse määraga 1099,12 % aastas. Ilma tagatiseta 6 kuuks võetava 500-eurose laenu krediidi kulukuse määr on MCB Finance Estonia OÜ kodulehe andmetel 332,44 % aastas.⁵²

SMS Laen AS pakub ilma tagatiseta ühekuulise tagasimakseajaga väikelaenu 200 euro suuruses summas krediidi kulukuse määraga 1834,28 % aastas. Ilma tagatiseta 6 kuuks võetava 500-eurose laenu krediidi kulukuse määr on SMS Laen AS kodulehe andmetel 1139,58 % aastas.⁵³

Hinnaerinevused erinevate pakkujate vahel esinesid ka 2009. aastal.⁵⁴

39. Vaadates ülaltoodud näiteid, saab öelda, et kiiralaenu aasta peale arvestatud kulukus tarbija jaoks on suuresti sõltuvuses sellest, kui pikaks ajaks tarbija laenu võtab. Väga lühiajaliste (nt 1-kuuliste) laenude kulukus eelkirjeldatud näidete põhjal on vahemikus 277,16 % - 1834,28 % aastas. Pikemaajaliste (nt 6-kuuliste) laenude kulukus eelkirjeldatud näidete põhjal on vahemikus 155,35 % - 1139,58 % aastas. Lühemaajalised laenud on üldjuhul kallimad, kui pikaajalised laenud.

40. Kiiralaenude turul on seega krediidi kulukus tarbija jaoks ka madalaima hinnaga pakkumise puhul oluliselt kõrgem, kui TsÜS § 86 lg 3 lause 2 sätestatud kulukuse määr (jaanuar 2011 seisuga 91,5 % aastas). See on ka loomulik, sest kiiralaenutooted erinevad oluliselt nendest krediidasutuste pakutavatest toodetest, mille võtab Eesti Pank arvesse TsÜS § 86 lg 3 sätestatud määra arvutamisel. Eesti Pangast saadud informatsiooni järgi lähtub tarbimislaenude kulukuse määra arvutamisel Eesti Pank andmetest, mida krediidasutused edastavad vastavalt Eesti Panga presidendi 13.07.2010 määruse nr 5 "Krediidasutuse bilansi täiendav aruandlus" lisale 3 "Laenude käivete aruanne". Tarbimislaenude hulka arvatakse eraisikute laenud, mille eesmärgiks on kaupade ja teenuste soetamine (sh igapäevased arveldused). Ehk siis eluasemelaene arvesse ei võeta, aga kui inimene koormab oma kinnisvara hüpoteegiga ning võtab näiteks nn kodukapitalilaenu eesmärgiga soetada kaupu ja teenuseid, siis see kajastub samuti tarbimislaenude all.⁵⁵

Seega võtab Eesti Pank keskmise krediidi kulukuse määra arvestamisel arvesse muu hulgas hüpoteeklaenud. Hüpoteegiga tagatud 5-aastane krediidasutuste antud laen ning 1 kuuks ilma tagatiseta sidevahendi läbi antud tarbijakrediit on täiesti erinevad tooted ning nende kasutada andmise tasud (läbi selle kulukus tarbija jaoks) on erinevad juba laenude erineva riskiastme

⁵⁰ www.monetti.ee (laenuitingimused, seisuga 18.01.11).

⁵¹ www.raha24.ee (hinnakiri, seisuga 18.01.11).

⁵² www.credit24.ee (hinnakiri, seisuga 18.01.11)

⁵³ www.smslaen.ee (hinnakiri, seisuga 18.01.11)

⁵⁴ Vt minu 02.07.2009 teabe nõudmine justiitsministrile nr 6-1/091076/0904155.

⁵⁵ Teave saadud Eesti Pangast e-kirja teel 10.01.2011.

poolest. Erinevused on muu hulgas lepingupoolte seotuse astmes (krediidiasutuse ja kliendi vaheline lepinguline suhe on märksa enam reguleeritud), laenulepingu sõlmimiseks edastatavate tahteavalduste turvalisuses (krediitkaardi puhul on vaja kaarti, koode jms), tarbija poolt antavates tagatistes (kiirlaen ei ole reeglina tagatud ei isikliku ega asjaõigusliku tagatisega).

41. Vaatamata sellele, et kiirlaenu ja laenu, mida võetakse arvesse TsÜS § 86 lg 3 sätestatud määra arvestamisel, on väga erinevad ja et kiirlaenu turul valitseb konkurents, kus saada on eri hinnaga laene, mille kulukus tarbija jaoks on reeglina kõrgem kui TsÜS § 86 lg 3 lause 2 sätestatud määr, on seadusandja siiski kehtestanud eelduse, et ka kiirlaenu, mille kulukus tarbija jaoks on suurem kui TsÜS § 86 lg 3 sätestatu, on eelduslikult heade kommete vastased.

Leian, et on väärt eeldada, et turuhinnaga antud laenu on eelduslikult heade kommete vastane. Teenustel ja kaupadel on majanduslik väärtus. Ettevõtja pakub enda kaupu ja teenuseid reeglina välja sellise hinnaga, mis katab teenuse ja kaubaga seotud kulud ja võimaldab tal saada mõistlikku tulu. Vaba konkurents turul peaks üldjuhul välistama selle, et ettevõtja lülitab teenuse/ kauba hinna sisse ebamõistlikke kulusid või saab ülemäärast tulu. Kui ettevõtja seda teeks, tekiks üldjuhul turule teine ettevõtja, kes pakuks isikutele sama kaupa/ teenust odavamalt hinnaga ning esimene ettevõtja oleks samuti sunnitud ülemääraste tulu teenimisest loobuma või vastasel korral turult kaduma. Kui võrreldavaid (asendatavaid) tooteid/ teenuseid samal turul pakkuvad ettevõtjad lepivad omavahel teenuse/ toote hinnas kokku (nt eesmärgil, et sinna kokkuleppelisse lõpphinda olekski lülitatud ülemäärane tulu), siis on tegemist konkurentsi kahjustava, keelatud ja suure tõenäosusega ka karistatava teoga (vt konkurentsiseaduse § 4, karistuseseadustiku § 400).

Konkurentsivabaduse kaitset, muu hulgas konkurentsi kahjustavate kokkulepete keelamise läbi, peetakse Eestis, nagu ka teistes Euroopa Liidu liikmesriikides väga oluliseks, sest leitakse, et vaba turu eksisteerimine on tarbija jaoks üldjuhul parim: tarbijal on sellisel juhul võimalik valida laia hulga kaupade ja teenuste hulgast ning neil kaupadel ja teenustel on eelduslikult nende majanduslikku väärtust kajastav hind, turuhind. Turul kujunenud hinda tuleb üldjuhul pidada õiglaseks hinnaks.⁵⁶

42. Riigikogu ei analüüsinud minu teada TsÜS § 86 lõikeid 3-4 kehtestades kiirlaenu turu ega seda, millise hinnaga on turul kiirlaenu. Riigikogu ilmselt ei teadvustanud, et kiirlaenu turul saadaolevad tooted ongi suhteliselt kallid (vt ülal) ja et see kallidus on suure tõenäosusega majanduslikult põhjendatud. Selliste laenu suure kulukus võrreldes nt veidi pikemaajaliste krediitiasutuste poolt antud laenudega võib muu hulgas olla tingitud sellest, et need laenu krediitandja jaoks suure riskistmega. Nende laenu turul kujunenud kulukuse määrad on seetõttu reeglina oluliselt kõrgemad, kui seadusandja sätestatud n-ö eeskujumäär TsÜS § 86 lg 3 lauses 2⁵⁷.

Seega kehtestas Riigikogu sisuliselt regulatsiooni, milles eeldab, et turuhinnaga antud kiirlaenu on heade kommete vastane. Ühes sellega pidas Riigikogu õigustatuks krediitandjale ulatusliku tõendamiskoormise asetamise ning seadusjärgse intressi ähvarduse kehtestamise.

43. Leian, et TsÜS § 86 lg 3-4 regulatsiooniga on seadusandja ülemääraselt piiranud kiirlaenuettevõtjate põhiseaduslikke õigusi. Kui kiirlaenuettevõtja annab turuhinnaga krediiti ja

⁵⁶ Vt vaba turu ja konkurentsi kui tarbijale eelduslikult kasu toovate nähtuste kohta vt nt: Whish, R. Competition Law. Oxford University Press, 2005. Lk 2 jj.

⁵⁷ Arvestades nende toodete erinevusi, jäävad kiirlaenu ja nende laenu, mille Eesti Pank võtab TsÜS § 86 lg 3 lause 2 sätestatud määra arvestamisel arvesse, kulukuse määrad väga suure tõenäosusega ka edaspidi oluliselt erinevaks.

ta on võlaõigusseaduses toodud kohustusi järgides teinud krediivõtjale ausalt ja adekvaatselt selgeks kogu informatsiooni krediitootte kohta, muu hulgas selle, et tema pakutav toode on suhteliselt kallis, ja krediivõtja selle toote siiski otsustab soetada, siis on see krediivõtja teadvustatud vastutus. Kiirraenuettevõtja õigusi on ülemääraselt piirav regulatsioon, mis eeldab säärastel tingimustel sõlmitud krediidilepingu tühisust ja asetab krediidiandjale ulatuslikud tõendamiskohustused, mille täitmise ebaõnnestumisel on krediidiandjal õigus küsida vaid seadusjärgset intressi krediidi kasutamise eest.

Austusega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder